

Muriel Barbery Un país estrany

Traducció de Salvador Company

MURIEL BARBERY

Un país estrany

Traducció d'Anna Torcal i Salvador Company

Edicions 62

Barcelona

Títol original: *Un étrange pays*

© Éditions Gallimard, 2019.

Muriel Barbery

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47). Tots els drets reservats.

El paper utilitzat per a la impressió d'aquest llibre té la qualificació de paper ecològic i procedeix de boscos gestionats de manera sostenible.

Primera edició: novembre del 2019

Amb el suport del Departament de Cultura

© de la traducció: Anna Torcal Garcia, 2019

© d'aquesta edició: Edicions 62, s. a.
Diagonal, 662-664. 08034 Barcelona
info@grup62.com
www.edicions62.cat

Fotocomposició: La Letra, S.L.

DIPÒSIT LEGAL: B. 22.752-2019

ISBN: 978-84-297-7783-3

Pels vostres morts

L'Alejandro de Yepes havia nascut a la terra que defensava i que ara es trobava sota la neu. Els altres combatien pel destí de la guerra, però el general de Yepes batallava per les vessanes i les tombes dels seus avantpassats i no es preocupava gaire de la victòria final de la Lliga. Era fill d'una regió tan pobra que els seus nobles semblaven uns pollosos als ulls de la resta d'Espanya; en efecte, el seu pare, en els seus temps, havia estat alhora molt noble i molt pobre. Des del promontori del *castillo*, la gent es moria de gana mentre admiraven la vista més sublim d'Extremadura i de Castella i Lleó juntes, perquè la fortalesa es trobava sobre la línia fronterera i amb un sol gest es podien llançar les àligues cap a Salamanca i cap a Càceres. La bona fortuna havia volgut que l'Alejandro hi tornés després de sis anys de combats llunyans, en el moment que Extremadura es convertia en el pivot de la gran ofensiva amb la qual esperaven posar un punt final a la guerra. Encara més, aquella bona fortuna havia permès que el jove general tornés al país com a heroi, ja que havia donat mostres d'un sentit de l'estratègia que sobrepassava l'enteniment dels seus caps.

Uns caps que tenien un gran valor. Aquells homes sabien manar i combatre i els semblava senzill odiar un enemic més abjecte encara que el de les guerres passades. Volien ser els servents de la Lliga en la mateixa mesura que d'una Espanya escindida per la traïció i havien conduït simultàniament les dues batalles amb aquella bravura que ve de la convicció dels cors. Per estrany que pugui semblar, la major part dels oficials provenien de les zones rurals del país, mentre que les ciutats havien passat majoritàriament a l'enemic. Era un exèrcit d'homes acostumats des de la infantesa a manejar el fusell, als quals l'aspror de les seves contrades havia tornat durs en la feina i enginyosos en els tripijocs. S'havien afegit al bàndol de la Lliga per una mateixa fidelitat als seus avantpassats i al Rei, i no sentien cap escrúpol venint a les mans amb els seus germans renegats. Que haguessin de lluitar un contra deu no els desagradava; per aquesta raó, el seu primer error havia estat la temeritat: el sentit de la dignitat heretat dels seus pares havia empès els oficials a combatre en primera línia, fins que algunes veus —entre les quals la de l'Alejandro— van argumentar que no es podia llançar al camp uns soldats sense líders. Com que aquests havien demostrat amb escreix que no eren uns covards, a partir de llavors es va prescindir de la serenata de l'honor. D'altra banda, ningú dubtava que l'autèntic honor consisteix a complir el seu deure amb la terra i el cel, i que per honorar els morts cal viure.

La Confederació franco-italiana havia pres Europa per sorpresa i havia assolat una Espanya que no estava preparada, sobre la qual deixava anar gavadals d'homes enviats a la mort amb indiferència. Els generals compromesos amb

la Lliga sí que sabien que, si els millors oficials havien romàs fidels al rei, el conjunt d'efectius semblava un farcit, i que no se salvarien per les xifres sinó per una andanada de miracles. Tanmateix, durant les setmanes que les forces aliades van necessitar per reorganitzar-se, el tinent de Yepes havia portat a terme un miracle. Quan els seus soldats es van reunir amb les tropes amigues, es va descobrir que l'oficial subaltern més desproveït de braços i d'armes de tot l'exèrcit era el que havia perdut menys homes i havia infligit més pèrdues als fellons. En aquella època hi havia al capdavant de l'Estat major dels exèrcits un general eminent, que ara és mort, i que es deia Miguel Ybáñez. Ascendia de bona gana els joves oficials valerosos al mateix temps que degradava els que no donaven proves de talent tàctic i que, a més, mancaven de sentit de l'estratègia. La bona tàctica és la columna vertebral de l'oficial, l'estratègia n'és al seu torn els pulmons i el cor. Com que, en un un contra deu, ningú es pot permetre anar escàs de valentia i d'ardor, Ybáñez volia abans de res estratègs.

En l'Alejandro, n'havia trobat un d'elit.

Els primers dies del conflicte, havien apartat el tinent Yepes del seu comandament. Tenia les mans lliures i la seva línia era senzilla: calia estalviar els homes, el temps, les municions i els queviures. Les tropes regulars estaven més escampades que abans i les comunicacions per via terrestre eren impossibles. Aviat anirien escassos de recursos i tot-hom veia com s'escrivia el guió del desastre: atomitzades com rates, les unitats aïllades moririen, envoltades per unes unitats àmpliament superiors en nombre. Sense comunicacions, el coneixement del terreny és l'única oportunitat de

supervivència dels exèrcits; per tant, amb una gran pena, l'Alejandro va enviar com a exploradors més homes valuosos del que hauria volgut i en va perdre més dels que hauria desitjat. Però en tornaven prou per donar-li una perspectiva clara del teatre d'operacions, al qual l'enemic, emparant-se en la seva força numèrica, només prestava una atenció moderada. Batent-se en retirada contínuament, l'Alejandro s'infiltrava pertot arreu on podia, de la manera en què l'aigua llisca sobre el pendent entre arrels i penyals. Anava a les millors posicions per a la resistència i l'avituallament, i assetjava l'adversari amb accions llampec que feien la impressió que era pertot arreu al mateix temps. Durant les escaramusses, retenia l'artilleria i el seu bàndol suportava els trets alhora que estalviava recursos, fins al punt que un dia de desembre va congelar els artillers durant prop de mitja hora. Els obusos enemics queien com la pluja i els homes de l'Alejandro pregaven a la Virgen, però quan el general contrari, convençut que ja només havia d'escombrar un grapat de fantasmes, va llançar sobre ells la seva infanteria, els mateixos que abans pregaven van regradar el seu tinent per les bones municions salvades de l'apressament. Havien marxat per la vall escampats com les malles fluixes d'una xarxa i no n'havien mort tants com la concentració del foc de l'enemic hauria volgut. Finalment, mentre de nou es batten en retirada allà on podien suportar un llarg setge, van causar grans pèrdues als altres. Al capvespre, l'adversari bocabadat no comprenia per què no havia obtingut la victòria, encara que tampoc sabia si havia perdut la batalla.

A petició de l'Alejandro, ascendit a comandant, l'Ybáñez havia fet tinent un home de la tropa que més tard arribaria a comandant quan ell mateix es convertiria en

general. Es deia Jesús Rocamora i, segons la seva pròpia confessió, venia del forat del cul d'Espanya, un llogarret d'Extremadura perdut entre dues extensions desertes al sud-oest de Càceres. Un gran llac hi constituïa l'únic mitjà de subsistència dels pobres pelacanyes d'aquell lloc, que pescaven i marxaven a vendre el peix a la frontera portuguesa, de manera que la seva vida transcorria entre una pesca i una marxa igualment penoses, sota el sol despietat de l'estiu i a través del fred bíblic de l'hivern. Allà hi havia un capellà que anava tirant de la mateixa manera, i un alcalde que pescava tot el dia. Maledicció dels temps, feia una dècada que les aigües del llac estaven baixant. Les pregàries i les processons no hi havien fet cap efecte: el llac s'evaporava i, ja fos la còlera de Déu o de la Mare Natura, les generacions futures es veurien reduïdes a marxar o perir. Des de llavors, per aquesta ironia del destí que capgira el patiment en desig, aquells que maleïen antany el seu poble sentien per ell una estimació commovedora. Encara que hi hagués poc per estimar d'aquella vida, escollien morir allà amb l'últim peix.

—La major part dels homes prefereixen la mort al canvi —havia dit en Jesús a l'Alejandro un vespre que, mentre bivaquejaven en un petit altioplà ombrívol, pensaven que probablement ells mateixos moririen l'endemà.

—Però tu has marxat —havia dit l'Alejandro.

—No és per por de morir —havia respost en Jesús.

—Quina altra raó tenies?

—El meu destí és experimentar nuesa i patiment pels homes. Va començar al poble i ha de continuar pel món.

L'Alejandro de Yepes va conservar en Jesús Rocamora al seu costat durant tot el temps de la guerra. Aquell fill de

les pesques de l'infern era un dels dos homes, només dos, als quals hauria confiat la seva vida sense parpellejar. L'altre era el general Miguel Ybáñez. El cap de l'Estat major dels exèrcits del Rei, un homenet de cames tan arquejades que deien que havia nascut a cavall, tenia la reputació de ser el millor genet de la corona i saltava a la sella més que no hi pujava. Des d'allà, et fitava amb les seves pupil·les brillants i res no t'importava més que complaure'l. De quina fusta està feta l'aptitud per al comandament? Tanmateix, en aquella mirada hi havia cansament i tristesa. La major part del temps escoltava atentament, feia pocs comentaris i donava les ordres com qui complimenta un amic, amb una veu desproveïda de la contundència militar, i després d'això els homes marxaven disposats a morir per ell o per Espanya, tant era, ja que l'espectre de la por s'havia dissipat durant un temps.

Cal imaginar-se el que significa habitar a la província de la vida i de la mort. És un estrany país i només són estrategs aquells que en parlen la llengua. S'han d'adreçar als vius i als morts com si només fossin un sol ésser, i l'Alexandro coneixia aquell idioma. De petit, fos quin fos el camí que trepitjava, es veia atret irresistiblement cap als murs del cementiri de Yepes. Allà, entre les làpides i les creus, sentia que recobrava els seus. No sabia parlar-los, però la pau de l'indret xiuxiuejava paraules per a ell. D'altra banda, fins i tot quan allò no significava res, la música dels morts l'assolia en un punt del pit que comprenia sense paraules. En aquells moments de gran plenitud, albirava al límit de la seva visió un centelleig intens i sabia que discernia una forma d'esperit desconeguda i poderosa.

En això, l'Ybáñez també estava iniciat i hi pouava la

força que el convertia en aquell líder singular d'homes. Al mes de novembre del tercer any de la guerra, havia vingut a Yepes per trobar-s'hi amb l'Alejandro. El jove comandant havia marxat del nord i havia acudit al *castillo* sense conèixer les raons d'aquella convocatòria. Nevava una mica, l'Ybáñez semblava taciturn i la conversa havia estat insòlita.

—Et recordes del que em vas dir quan ens vam conèixer? —havia preguntat l'Ybáñez—. Que la guerra seria llarga i que caldria empaitar-la darrere de les seves màscares successives? Tots els que no ho van comprendre ara són morts.

—N'han mort d'altres que en coneixien l'entrellat —havia dit l'Alejandro.

—Qui vencerà? —havia replicat l'Ybáñez com si l'hi haguessin preguntat—. M'han escomès molt sobre la guerra i sobre la victòria. Però ningú no em fa mai la pregunta adequada.

Havia aixecat el got en silenci. Malgrat la seva misèria, el *castillo* s'enorgullia d'un celler on es bonificaven els crus que havien regalat antigament a en Juan de Yepes, el pare de l'Alejandro, igual que al seu avi, al seu besavi i així successivament fins a uns temps remots. Heus aquí el que passava. Un matí, en algun lloc d'Europa, un home es despertava i sabia que havia de posar-se en camí cap a un cert castell d'Extremadura del qual fins llavors no havia sentit mai a parlar. Que aquella idea fos extravagant o impracticable no li passava pel cap, i ni per un instant el viatger vacil·lava ni dubtava a la cruïlla dels camins. Aquells homes eren vinyaters pròspers que tenien al celler el vi del seu talent, i en retiraven unes ampolles meravelloses que fins aleshores haurien reservat per al casament del seu fill.

Es presentaven davant de la porta del *castillo*, lliuraven l'ampolla al pare, a l'avi o a un dels avantpassats de l'Alejandro, i se'ls oferia una mica de menjar i un got de xerès; i al final marxaven sense cap més cerimònia després d'haver-se quedat un instant al cim de la torre. En tornar a les seves terres, pensaven cada matí en el got de xerès, en el pa generós, en el pernil violeta; el dia continuava i els seus veïen com havien canviat. Què havia passat al *castillo*? A cals comtes de Yepes, res no era diferent dels usatges habituals del seu rang i no tenien consciència del ballet insòlit al qual convidava el seu castell. Ningú no se sorprendia, allò tenia lloc i s'oblidava, fins al punt que l'Alejandro havia estat el primer que se n'havia preocupat. Però quan va fer la pregunta ningú no va saber respondre-li, i va passar la infantesa amb la sensació de ser una anomalia en el si de l'anomalia del *castillo*. Quan aquella sensació creixia fins al punt de ferir-li el pit, acudia al cementiri i hi retrobava el tracte amb els morts.

Cal donar les gràcies a aquesta inclinació per les tombes, ja que es trobava al cementiri, vint anys enrere, el dia de novembre que havia mort la seva família. Uns homes havien pres el *castillo* i havien assassinat tothom que hi havien trobat. Ningú no sabia quants eren, com hi havien arribat ni de quina manera havien marxat. Cap guaita —inclosos els ulls de les velles i dels pastors— no els havia vist acostar-se, es diria que havien caigut del cel i que hi havien tornat de la mateixa manera. L'Alejandro havia marxat del cementiri perquè el centelleig d'aquell dia havia tingut gust de sang, però tornant a pujar pel camí del *castillo* no havia vist altres empremtes en la neu més que les dels cabirols i les llebres. Tanmateix, des d'abans d'entrar

per la porta del fort ho sabia. El seu cos li suplicava caure de genolls i ell avançava malgrat tot pel seu viacrucis.

Tenia deu anys i era l'únic supervivent de l'estirp.

Els funerals van ser singulars. Es diria que tot Extremadura s'havia aplegat a Yepes, amb l'afegit dels viatgers del passat que havien pogut arribar al poble a temps. Constituïen una estranya gernació i, d'altra banda, tot va ser estrany aquell dia: la missa, la processó, el soterrament i l'homilia del capellà, embolicat amb una sotana que li aixecava un vent furiós. Havia començat a bufar així que els taüts havien sortit del *castillo* i s'havia aturat en sec amb l'últim mot de l'absolta. Tot seguit, s'havia fet un silenci complet, fins que les campanes van tocar l'àngelus i van sentir que deixaven una terra desconeguda. Era això el que havia ocupat els cors en sordina durant la jornada, aquella travessia interior a l'atzar de camins ignorats que els balbuceigs del capellà en llatí i el ridícul d'una processó de vells esdentegats no havien sabut pertorbar. En aquell moment, es van despertar d'una llarga meditació i van mirar com l'Alejandro pujava el pendent escarpat del fort. L'acompanyava un sol home i elogiaven l'assemblea del poble per la decisió de posar el nen en les seves mans sàvies. Sabien que tindria cura del *castillo* i que seria bo amb l'orfe, s'alegraven que l'iniciés en certes coses elevades i, sobretot, se sentien alleujats de no haver-se de fer càrrec de l'assumpte.

En Luis Álvarez devia tenir una cinquantena d'anys i, per acarnissament o descurança dels déus, era alhora petit, un poc corbat i molt prim. Però quan es treia la camisa per

a les feines feixugues, es podia veure moure sota la pell uns músculs secs i sorprenentment vigorosos. De la mateixa manera, tenia un rostre banal i inexpressiu on resplendien uns ulls d'un blau profund, i aquell contrast entre l'anonimat de la cara i els fasts de la mirada deia tot el que calia comprendre sobre aquell home. La seva funció era la d'intendent del lloc: vigilava el manteniment de la propietat, cobrava els terratges, negociava amb la llenya i s'ocupava dels registres. Amb la seva ànima, en canvi, era el guardià de les estrelles del *castillo*. Quan, al vespre, sopaven a les cuines del fort desert, en Luis parlava llarga estona amb el seu pupil, ja que aquell home consagrat al servei dels poderosos i als negocis trivials era en realitat un gran intel·lectual i un poeta immens. Ho havia llegit tot, ho havia rellegit tot i escrivia aquella poesia lírica que només engendren les ànimes fervents, una poesia d'invocacions al sol i de murmuris d'estrelles, d'amor i de creus, de súpliques enmig de la nit i de cerques silencioses. A través d'ella, en les hores en què la componia, era com percebia al límit de la seva visió la mateixa llum que l'Alejandro rebia dels seus morts i només ell, entre tots, hauria pogut respondre les preguntes del noi sobre el pelegrinatge. Tanmateix, callava.

Així, durant vuit anys, cada dia cap a migdia, el veurien baixar del fort en companyia de l'adolescent i seure a la seva taula de l'alberg, portant la mateixa camisa blanca de coll militar, el mateix vestit clar, les mateixes botes de cuir gastat i el mateix barret d'ala ampla en què la palla estival es transformava en feltre amb els primers freds, a la qual cosa afegia a l'hivern una d'aquestes llargues esclavines que es veuen en els pastors a cavall. Li servien un got de

xerès i es quedava allà una hora durant la qual tothom passava i s'interessava pel seu darrer poema o per la cotització del ramat. Quan estava assegut semblava alt perquè es mantenia recte, amb una cama creuada sobre l'altra, una mà sobre la cuixa, un colze sobre la taula. Anava bevent a glops i llavors s'eixugava els llavis amb el tovalló blanc plegat al costat del seu got. Semblava envoltat de silenci, encara que parlés molt durant aquells consells disfressats de xerradetes. La seva elegància no intimidava, sinó que elevava i reconfortava. Al seu costat, l'Alejandro callava i s'as-sabentava de la vida dels homes pobres.

Un sol home de rang inferior pot controlar un país sencer. Afortunades són les contrades que troben el reconfort d'un ésser així, sense el qual estan condemnades a llanguir i després a morir. En veritat, totes les coses són susceptibles de dues lectures contràries, només es tracta de veure la grandesa en comptes de la misèria o ignorar la glòria que transparenta de la decadència. La pobresa no havia tornat indigent la plaça; la gent es bressolava amb una fragància d'esplendor i de somni que la penúria encara feia més notable; i mentre en Luis Álvarez regís el fort, el consideraven una plaça orgullosa encara que se sabés que les seves terres ja no rendien i que els murs s'esfondraven. Per això, després de l'assassinat dels Yepes, l'intendent va assumir amb naturalitat les tasques que antigament els corresponien. Va presidir el primer consell del poble després de la tragèdia, consell que, quan se'n recordarien més tard, apareixeria com un moment de gran dignitat. Ben mirat, en el nostre món que s'enfonsa, uns records així són gairebé més valuosos que la vida. Va fer que els assistents s'aixequessin abans de dir unes paraules per

honorar els morts, i no cal dubtar que aquelles paraules van salvar l'Alejandro de la folia de l'aflicció i en van fer un home sa, en particular l'última frase, que estava destinada a ell, encara que en Luis es va abstenir de mirar-lo: *els vius s'han d'encarregar dels morts*. El nen romania a la dreta del seu intendent, amb la mirada febril però més immòbil que una pedra. Tot i això, després d'aquelles paraules, la febre de les seves pupil·les es va apagar i va pernejar al seu seient com qualsevol altre marrec de la seva edat. Llavors l'intendent va convocar al vot a la manera dels avantpassats, esmentant les nissagues i sancionant les decisions amb un cop de martell. Quan tot va quedar examinat i votat, va fer que l'assemblea s'aixequés de nou i va demanar al capellà que pronunciés l'oració dels morts. Com que el vell sacerdot ensopegava amb les paraules, la va continuar ell mateix i, a la fi, el consell en ple va pronunciar el respons. Tanmateix, que ningú es pensi que en Luis Álvarez regnava a la contrada tan sols perquè respectava l'ordenament dels seus ritus: si l'intendent del *castillo* tenia una autoritat natural, era perquè teixia entre tots uns vincles ancorats en un sòl d'una essència tan espiritual que qualsevol que en conegués la poesia havia nascut per governar un país. Per fi, just després del darrer amén, les dones van entonar un vell cant d'Extremadura. És un cant que avui ja no coneix ningú, en una llengua que ja ningú no sap traduir, però Déu, que n'era de bella, aquella música! No importa que no l'entenguessin; n'assaborien el missatge de terres fèrtils i de cels de tempesta on els treballs de viure es barrejaven amb la joia de les collites.

Va ser en Luis Álvarez, en resum, qui va crear la vocació de l'Alejandro per la guerra. Al vespre del seu setzè

aniversari, vetllaven davant del foc i l'adolescent bevia el seu primer got de vi. Des de la mort d'en Juan, cap visitant s'havia presentat ja al fort, però hi havia al celler unes ampolles d'antologia per a unes quantes eternitats. L'Alejandro s'estava acabant el segon got de petrus quan en Luis li va recitar el poema que havia compost aquell matí.

—N'hi ha alguns que els trec del meu cor —li va dir—. Però aquest ha vingut d'un altre món.

*A la terra i al cel
Pels vostres morts viviu
I gran nuesa
Pels homes sofriu
Per tal que a les darreres hores
La vostra noblesa ens obligui*

—Què és el que engendra la noblesa? —va preguntar l'Alejandro després d'un moment de silenci.

—El valor —va respondre en Luis.

—I què engendra el valor? —va preguntar de nou l'Alejandro.

—Enfrontar-se amb la por de cadascú. Per a la major part de nosaltres, és la de morir.

—Jo no tinc por de morir —va dir l'Alejandro—. Tinc por de ser responsable d'uns homes i de fracassar perquè el dimoni del meu interior hagi vençut el guardià.

—Així doncs, has d'anar allà on puguis dur a terme aquest combat.

Dos anys més tard, l'Alejandro va marxar a l'escola militar. No tenia diners ni do de gents, per això era un simple tinent al principi de la guerra, i tampoc no estava dotat per a les intrigues per fer carrera. Tot el que desitjava era

aprendre. Després de l'escola va fer per manera d'incorporar-se a companyies els caps de les quals tenien l'estima dels seus homes. De fet, va aprendre molt i, el dia que la guerra va esclatar, va pensar que estava llest.

Evidentment, s'equivocava.

Va rebre la lliçó de les circumstàncies mateixes i, després, d'un simple soldat al vespre d'un dels primers enfrontaments. L'Alejandro ja s'havia fixat en aquell home de tropa que donava mostra d'una gran eficàcia en l'execució de les ordres. Alguna cosa li deia que venia de la misèria però res, en les maneres d'en Jesús Rocamora, convidava a la familiaritat o a la condescendència: hi havia en ell aquesta mena d'aristocràcia que es troba en aquells que no han nascut al castell i que porten l'obligació de la noblesa inscrita al cor. Era atractiu, també, amb un rostre franc, de trets ben dibuixats, ulls blaus i una boca perfilada amb agulla de randera. Com l'Alejandro, no era alt però tenia una bona presència, els cabells negres, les espatlles amples i unes mans que no eren les d'un pescador; afegim a això l'afició a adornar el seu llenguatge amb expressions que farien envermellir un húsar abans de recuperar l'absoluta seriositat que escau al ser-vent de les grans causes.

El cinquè dia de la guerra, les tropes de l'Alejandro es van trobar preses en una tenalla; el tinent de Yepes va veure arribar el moment en què els seus homes ja no l'entienien i, presos del pànic, ho acomplien tot a l'inrevés. Tanmateix, per un d'aquests falsos miracles de la història, en Jesús Rocamora es va trobar de sobte al seu costat, pidolant l'ordre amb aquella mirada que els gossos adrecen al seu amo.

—Cal fer pivotar l'artilleria del flanc nord —va cridar

l'Alejandro, a qui l'aparició d'un home disposat a escoltar-lo va semblar providencial.

Llavors el va mirar, esbalaït pel fet que s'hauria hagut de trobar amb la tercera unitat a sis quilòmetres d'allà.

—I emprendre la retirada al pas sud? —va cridar en Jesús al seu torn.

Aquelles instruccions precises, que l'Alejandro havia donat abans i en unes quantes ocasions, ningú no les havia sabut o no les havia volgut seguir. En Jesús Rocamora sí que les va fer executar. Millor encara, no va deixar de petja el seu tinent: amb prou feines havia posat les coses en moviment que tornava a ell com el gos torna al seu amo, esperant l'ordre següent, que ja coneixia. Al cap de dues hores d'aquelles maniobres, i mentre es trobaven sobre aquella cresta inefable on un pet d'àngel et pot fer caure en l'abisme o trobar el camí de baixada, l'Alejandro li va cridar:

—Au, vinga, no em preguntis més!

En Jesús el va mirar inexpressivament i ell li va tornar a dir:

—Au, ves!

Llavors l'altre va tocar el dos com un quisso i va inundar els homes amb consignes ja sense perdre el temps de tornar al seu cap.

Van sobreviure. Després van parlar. Parlaven cada vespre i aprenien a conèixer-se dins d'una fraternitat que anul·lava les jerarquies. L'endemà a l'alba, el tinent i el soldat recuperaven les seves insígnies i es batien colze a colze amb el respecte a la seva graduació, però quan l'Alejandro es va sincerar sobre el fet que hauria volgut per a ell un estatut més envejable, en Jesús havia respost:

—La pesca és l'únic infern que coneixeré mai en aquesta terra.

També va ser en Jesús qui va oferir a l'Alejandro la seva millor lliçó de guerra i, de tàctic, el va convertir en estrateg.

—Serà una guerra llarga —havia dit al seu tinent el vespre que bivaquejaven al petit altioplà ombrívol.

—O sigui que no creus que capitulem ràpidament? —havia preguntat l'Alejandro.

—Som els senyors d'aquestes terres, no les perdrem tan aviat. Però vèncer és un altre assumpte. Als nostres caps els caldrà temps per comprendre que si la guerra ha canviat en les formes, la seva essència continua sent la mateixa. Un cop els fronts estaran estabilitzats, uns fronts molt grans, mon tinent, com no n'hem vist mai, i els generals hauran constatat que ningú no pot imposar ràpidament la seva decisió, ens adonarem que ens ho hem jugat tot a la tàctica (i a una tàctica caduca), però que la guerra continua sent el que sempre ha estat.

—Un duel —va dir l'Alejandro.

—Un duel a mort —va dir en Jesús—. Adaptarem les tàctiques però, a la fi, el vencedor serà el millor estrateg.

—I què és el que fa el millor estrateg? —va preguntar l'Alejandro.

—La idea preval sempre sobre les armes —va dir en Jesús—. Qui confiaria a un enginyer les claus del paradís? La nostra part divina és la que decideix la nostra fortuna. El millor estrateg serà aquell que mirarà la mort als ulls i hi llegirà el que no ha de témer perdre. Ara bé, això canvia amb cada guerra.

—Els autèntics senyors són els pescadors —havia somrigut l'Alejandro.

Llavors en Jesús li havia explicat el moment de la seva revelació.

—Soc fill de pescador, però amb la primera mirada que vaig fer al llac, a una edat en què no podia caminar ni parlar, vaig saber que no seria pescador. Després d'això, vaig oblidar que ho sabia. En fer-me un noi, seguia el rastre del meu pare. Sabia llançar i recollir les xarxes, sabia sargir-les, i totes les coses que cal saber per fer la feina. Els meus catorze primers anys, els vaig viure entre les eixàrcies i la marxa, sense voler recordar la meva primera mirada. Però el matí que vaig fer quinze anys vaig anar al llac. Era una alba de boira i algú havia repassat el paisatge amb tinta; les aigües estaven negres mentre la boira feia uns dibuixos increïbles. Aquell paisatge... aquell paisatge arribava al cor. Vaig tenir la visió del llac assecat, d'una gran batalla i del rostre d'un nen immediatament esborrat pel d'un ancià. A la fi, tot va desaparèixer, la boira va pujar al cel i vaig caure de genolls plorant, perquè sabia que estava a punt de traïr el meu pare i marxar. Vaig plorar llarga estona, fins que el cos em va quedar més eixut que el llac de la meva visió. Llavors em vaig aixecar i vaig mirar per darrer cop les aigües negres. En aquell instant, vaig sentir que m'acabaven de confiar una càrrega, però també que aquella creu m'alliberava de la meva vergonya. Vaig aprendre a llegir i a escriure amb el capellà i, dos anys més tard, em vaig allistar.

Envoltat des de la infantesa per la benevolència dels seus majors i per l'afecte dels seus iguals, l'Alejandro no havia conegut mai l'amistat fraternal dels homes que han viscut el mateix incendi. Als divuit anys, havia vist l'exèrcit com el lloc de la realització del seu desig de valor i havia sentit aquella solidaritat de cos que neix de la possibilitat del combat. Però encara no havia trobat mai cap cor que

estigués en sintonia amb el seu. Quan en aquell darrer any de la guerra havia tornat a Yepes per establir al *castillo* el seu quarter general, havia pujat a peu el carrer del poble, feliç perquè vinguessin a encaixar amb ell i perquè els ancians l'abracessin. Davant del fort, el capellà havia vingut al seu encontre, flanquejat per l'alcalde, que es recolzava en un bastó. Anaven vestits de negre, desmanyotats i taci-turns com uns espantalls, però amb el rostre il·luminat, per una vegada, per l'orgull que el seu jove senyor fos un dels grans generals d'aquell temps. Per aquell reconeixement i per aquella festa, l'Alejandro sentia que el cor se li desbocava. Al seu costat, el comandant Rocamora somreia i a la gent de Yepes els agradava tant la seva mirada franca com la seva devoció envers el seu general. Si, a més, l'Alejandro hagués sabut que es felicitaven per la seva amistat envers en Jesús perquè havia fet que un castlà se sentís en deute amb un pescador, la seva emoció, de ben segur, s'hauria vist multiplicada.

I heus aquí que es trobaven tots dos, el jove general i el seu jove comandant, a la cúspide de la torre del *castillo*, ara que portaven sis anys de guerra i aquesta havia dut totes les plagues que sempre duen les guerres. Es trobaven a la cúspide de la gran torre de la mateixa manera que el món contenia l'alè per sobre de les batalles, al cim on el rodolament d'un sol còdol decidirà la victòria o la capitulació.

—Nevarà —va dir en Jesús.

L'Alejandro tan sols havia conegut dos novembres de neu, el de l'assassinat de la seva família, vint anys enrere, i aquell en què en Miguel Ybáñez havia vingut a veure'l a Yepes, tres anys abans, en el temps en què el conflicte estava a punt d'escampar-se amb una amplitud que ningú no

havia sabut endevinar. Després del seu intercanvi de parers sobre la llarga guerra, en Miguel Ybáñez havia pregat a l'Alejandro que el portés al cementiri. Tots dos homes havien romàs en silenci davant de les tombes i, un moment després, hi havia hagut el centelleig de sempre. La neu havia començat a caure en flocs atapeïts; aviat el cementiri havia quedat cobert per una pols lleugera que brillava a la llum del capvespre. Quan havien marxat, l'Ybáñez semblava perdut en els seus pensaments lluminosos i seriosos. L'endemà, just abans d'anar-se'n enmig d'una alba de gel cruel, havia dit a l'Alejandro que el feia general de divisió i que li confiava el comandament del primer exèrcit.

Al cap de tres mesos, el general de Yepes s'havia assabentat de la mort del generalíssim i havia sabut que la seva vida estaria jalonada per la mort d'aquells que més estimava. La d'en Miguel Ybáñez era per a ell una tragèdia personal, però era igualment un drama per a l'home de guerra: a l'Estat major li calia un caràcter com el de l'Ybáñez, i l'Alejandro no n'havia conegut mai cap altre. En la seva ment ressonaven les paraules que el general li havia dit en el moment de creuar la porta del fort.

—Medita tant com puguis.

Encara que fos de Madrid, l'Ybáñez li havia explicat que antigament passava els estius de la infantesa a la casa de la família materna, al rost d'una muntanya que dominava Granada.

—Hi vaig aprendre el poder de la idea —li havia dit—. Què més pots comprendre quan veus com el sol s'aixeca sobre les neus eternes i de sobte l'Alhambra és allà, davant teu? Un dia la destruiran, ja que és el destí de les obres del geni humà, però la idea sí que no morirà mai. Renaixerà en un altre lloc sota una altra forma de bellesa i de poder,

perquè nosaltres la rebem d'uns homes morts que ens en parlen des del santuari de les seves tombes.

I mentre contemplava pensarós el seu got, havia afegit:

—Per això concebo l'art de la guerra com una meditació en companyia dels meus morts.

Llavors havia callat. Un instant després havia dit una última cosa.

—Ja que la idea sense més no basta, també cal l'ordre. És la pregunta que ningú em fa mai: de qui la rebem i a quin reialme ens destina?

—La rebem dels nostres avantpassats —havia dit l'Alejandro.

—Penses en l'ordre i t'oblides del reialme —havia respost en Miguel—. Tanmateix, demà, el nostre estarà cobert de camps on cremaran els homes.

He intentat descriure l'Alejandro de Yepes a través de les tres figures principals de la seva jove vida en les quals vivia la mateixa aspiració que la seva. Per què alguns naixen per suportar la càrrega dels altres, de manera que la seva vida no és més que una successió de batalles per les quals accepten aquest pes? Des d'aquest moment, aquestes batalles i aquest pes els afaïonen en forma de guies que les seves tropes o els seus germans seguiran fins a les portes de l'infern. Tanmateix, aquesta càrrega d'ànimes no s'atura al llindar dels cementiris, ja que els morts són membres del poble confiat a aquests homes singulars, i aquest pes terrible del reialme dels difunts, aquesta obligació candent de respondre a la crida, és el que anomenem la vida dels morts. Una vida incandescent i muda, més intensa i magnífica que les altres, de la qual alguns entre els vius han acceptat ser els missatgers.

Fills! A la terra i al cel!
Fills! Pels vostres morts viviu!
Germans! Nuesa sentiú!
Germans! Que siguem deutors de la vostra noblesa!

Llibre de les batalles